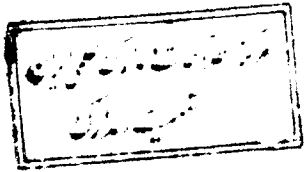

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٢٤٥١٠

۲۰۲۲/۲۲

برآورد آثار تورمی مالیات بر ارزش افزوده (VAT)

در ایران

پایان نامه ارائه شده به گروه اقتصاد

دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی

دانشگاه شهید بهشتی

برای دریافت دانشنامه کارشناسی ارشد

در رشته اقتصاد نظری

توسط:

سید آیت الله تجلی

استاد راهنما:

دکتر حسنعلی قنبری

بهمن ماه ۱۳۷۷

۱۵۵۳/۲

۲۴۵/۵

برگ تأیید پایان نامه

عنوان پایان نامه: برآورد آثار تورمی مالیات بر ارزش افزوده در ایران

نام دانشجو: سید آیت الله تجلی

دوره: کارشناسی ارشد اقتصاد نظری

این پایان نامه در جلسه ۷/۱۱/۱۳۷۷... با شماره ۱۶... و درجه ۴۰... مورد تأیید اعضای کمیته

پایان نامه متشکل از استادان زیر قرار گرفت:

استاد راهنما

دکتر حسنعلی قنبری ممان

امضاء:

استاد مشاور

آقای محمد نوفرستی

امضاء:

استاد ناظر

دکتر پرویز داودی

امضاء:

اذعان

مطالب ارائه شده در این پایان نامه توسط اینجانب در دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی در فاصله زمانی بهمن ماه ۱۳۷۶ تا بهمن ماه ۱۳۷۷ به انجام رسیده است. به استثنای کمکهای مورد اشاره در "تقدیر و تشکر"، محتوای این پایان نامه به طور کامل توسط اینجانب صورت گرفته است. این پایان نامه یا بخشی از آن برای دریافت هیچ مدرکی به این دانشگاه یا دیگر دانشگاهها ارائه نشده است و کلیه حقوق این پایان نامه متعلق به دانشگاه شهید بهشتی است.

سید آیت الله تجلی

بهمن ماه ۱۳۷۷

امضاء

تقدیر و تشکر

من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق

پس از سپاس از درگاه احدیت ، بر خود لازم می دانم از کلیه عزیزانی که در طول دوران تحصیل مرا یاری نمودند، صمیمانه تشکر نمایم.

□ بدینوسیله از جناب آقای دکتر قنبری که بعنوان استاد راهنمای این پایان نامه از نظرات و مساعدتهای ایشان بهره مند شدم، همچنین از جناب آقای محمد نوفرستی که در سمت استاد مشاور این پایان نامه ، از هیچ کوششی دریغ نفرمودند، تقدیر و تشکر می شود.

□ از کارکنان محترم دانشکده اقتصاد سرکار خانم ها : بوالی، خیری، شمس، مرنندی، فرزانه، صادقی و جناب آقای حسنی و همچنین سرکارخانم اثنی عشری که در طول دوران تحصیل در دانشگاه شهید بهشتی اینجانب را مورد لطف و احسان خویش قرار داده و در کلیه امور صمیمانه همکاری نمودند ، سپاسگزاری می نمایم.

□ همچنین از خواهرانم فرشته و میترا و دوستان عزیزم آقایان رجبی، قبادزاده، هادی، سنگینیان ، گچلو، پورداوود و خانم وقوعی که هر یک به نوعی در انجام این تحقیق اینجانب را یاری نمودند، صمیمانه تشکر و قدردانی می نمایم .

□ از اعضای محترم خانواده ام که با ترغیب ، تشویق، گذشت و فراهم نمودن امکانات ، راه تحصیل را بر من هموار نمودند بی نهایت متشکرم.

چکیده:

عنوان پایان نامه: برآورد آثار تورمی مالیات بر ارزش افزوده در ایران

نام دانشجو: سید آیت الله تجلی

استاد راهنما: دکتر حسنعلی قنبری

دوره: کارشناسی ارشد رشته علوم اقتصادی، دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی

تاریخ ارائه پایان نامه: بهمن ماه ۱۳۷۷

تحولات اجتماعی، افزایش جمعیت و گسترش شهرنشینی بویژه در کشورهای در حال توسعه که با کمبود شدید طرحهای زیربنایی مواجه هستند، همچنین تلاش دولتها برای دستیابی به اهدافی همچون تخصیص کارآتر منابع، توزیع عادلانه تر درآمد، رشد اقتصادی و گسترش اشتغال، ثبات اقتصادی و بهبود تراز پرداختها، هزینه هنگفتی را به دولتها تحمیل می‌نماید که این هزینه‌ها بخصوص در کشورهای در حال توسعه دارای سیر صعودی است. یکی از راههای اصولی برای تامین منابع مالی دولت و کاهش کسری بودجه، اتکاء به درآمدهای مالیاتی است. با توجه به پایین بودن سهم مالیات (نسبت درآمد مالیاتی به تولید ناخالص داخلی) در کشور ما و مشکلات و نارسایی‌های عدیده در نظام مالیاتی موجود، نیاز به یک سیستم مالیاتی جدید که با روشی کارآ بتواند درآمد مالیاتی قابل توجهی داشته باشد، کاملاً احساس می‌شود.

مالیات بر ارزش افزوده در قرن حاضر مورد استقبال بسیاری از کشورها قرار گرفته است. این مالیات که از ارزش افزوده‌ی بنگاهها در مراحل مختلف فرآیند تولید - توزیع دریافت می‌شود، دارای مزایای متعددی همانند پایه وسیع مالیاتی، سهولت اجرا، کاهش انگیزه فرار مالیاتی، خنثی بودن و ... بوده و منبع قابل اعتمادی برای کسب درآمد دولتها می‌باشد. علیرغم موفقیت مالیات بر ارزش افزوده بعنوان جایگزینی مناسب برای انواع مالیات بر فروش، نگرانیهایی در مورد تاثیر بالقوه اجرای آن بر سطح قیمت‌ها وجود دارد و این مسئله یکی از ملاحظات اولیه کشورهایی است که پذیرش این مالیات را مد نظر دارند.

در تحقیق حاضر اثر تورمی ناشی از جایگزینی مالیات بر ارزش افزوده بجای مالیات بر مصرف و فروش در اقتصاد ایران بررسی می‌شود. برای این منظور سه سناریو در مورد نرخ مالیات بر ارزش افزوده در نظر گرفته شد که بر اساس آن اثر تورمی این مالیات در نرخ ۵ درصد برابر $\frac{3}{2}$ ، در نرخ ۱۰ درصد $\frac{4}{85}$ و در نرخ ۱۵ درصد برابر $\frac{7}{5}$ درصد می‌باشد.

این اثرات فقط بصورت یک انتقال در شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی می‌باشد، یعنی نرخ تورم فقط در یک دوره افزایش می‌یابد و اگر تولید کننده و مصرف کننده دارای انتظارات تورمی نبوده و سیاستهای پولی و مالی دولت نیز مناسب باشد، اثر تورمی به دوره‌های بعد منتقل نخواهد شد.

خلاصه فهرست مطالب

<u>شماره صفحه</u>	<u>عنوان</u>
چ	مقدمه
۲	فصل اول: سیر تحول و پیدایش مالیات بر ارزش افزوده
۲۲	فصل دوم: مبانی نظری مالیات بر ارزش افزوده
۵۱	فصل سوم: مالیات بر ارزش افزوده و اثر آن بر متغیرهای کلان اقتصادی
۶۱	فصل چهارم: تجربه کشورها در مورد اثر تورمی مالیات بر ارزش افزوده
۷۹	فصل پنجم: بررسی مدل‌های نظری تعیین اثر تورمی مالیات بر ارزش افزوده
۱۰۰	فصل ششم: برآورد اثر تورمی اجرای مالیات بر ارزش افزوده در اقتصاد ایران
۱۱۹	جمع بندی و نتیجه‌گیری

فهرست مطالب

شماره صفحه

عنوان

ج

پیشگفتار

چ

مقدمه

فصل اول : سیر تحول و پیدایش مالیات بر ارزش افزوده

۳

۱-۱) روش‌های افزایش درآمد مالیاتی

۳

۱-۲) بررسی مالیات‌های موجود در کشورهای در حال توسعه بعنوان منبع درآمد

۴

۱-۲-۱) مالیات بر تجارت خارجی

۵

۱-۲-۲) مالیات بر درآمد اشخاص و شرکتهای

۵

۱-۲-۳) مالیات بر فروش و مالیات بر کالاهای داخلی

۶

۱-۳) منابع جدید درآمدهای دولت

۷

۱-۳-۱) تغییر در تشکیلات مالیاتی

۷

۱-۳-۲) اصلاحات اساسی در نظام مالیاتی

۹

۱-۴) مزایای مالیات بر ارزش افزوده

۱۲

۱-۵) معایب مالیات بر ارزش افزوده

۱۵

۱-۶) تاریخچه مالیات بر ارزش افزوده

فصل دوم : مبانی نظری مالیات بر ارزش افزوده

۲۳

۲-۱) انواع VAT

۲۶

۲-۲) قاعده مبدا در مقایسه با قاعده مقصد

۲۷

۲-۲-۱) تعدیل مالیات مرزی و ارزیابی محصولات مبادله شده

۲۸	۲-۲-۲) مقایسه دو قاعده
۳۱	۲-۳) روش اعتباری در مقایسه با روش تفریقی
۳۱	۲-۳-۱) روش اعتباری
۳۵	۲-۳-۲) روش تفریقی
۴۰	۲-۳-۳) خلاصه مقایسه
۴۱	۲-۴) روش جریان وجوه نقدی
۴۱	۲-۵) تخمین پایه VAT
۴۲	۲-۵-۱) GDP بعنوان نقطه شروع تخمین
۴۳	۲-۵-۲) تعدیلات GDP
۴۷	۲-۶) ساختار نرخهای VAT
۴۷	۲-۶-۱) نرخهای متعدد یا نرخ واحد
۴۹	۲-۶-۲) نرخ VAT با شمول مالیات و بدون شمول مالیات

فصل سوم : مالیات بر ارزش افزوده و اثر آن بر متغیرهای کلان اقتصادی

۵۲	۳-۱) اثر توزیعی مالیات بر ارزش افزوده
۵۳	۳-۲) اثر VAT بر پس انداز
۵۴	۳-۳) عرضه نیروی کار و مالیات بر ارزش افزوده
۵۵	۳-۴) تاثیر VAT بر سرمایه گذاری
۵۶	۳-۵) مالیات بر ارزش افزوده و تراز تجاری
۵۶	۳-۶) خنثایی و کارآیی مالیاتی در نظام مالیات بر ارزش افزوده
۵۸	۳-۷) مالیات بر ارزش افزوده و تاثیر آن بر کارآیی اقتصادی

عنوان

شماره صفحه

۵۸ (۳-۸) رابطه مالیات بر ارزش افزوده و اندازه بخش عمومی

فصل چهارم : تجربه کشورها در مورد اثر تورمی مالیات بر ارزش افزوده

۶۲ (۴-۱) حالت انتقال

۶۲ (۴-۲) حالت تورم شتابان

۶۴ (۴-۳) حالت انتقال CPI همراه با تورم شتابان

۶۵ (۴-۴) حالت بدون اثر یا با اثر کم

۶۵ (۴-۵) طبقه بندی کشورها بر اساس اطلاعات

۷۲ (۴-۶) طبقه بندی کشورها بر اساس سایر شواهد

۷۲ (۴-۵-۱) حالت انتقال

۷۴ (۴-۵-۲) حالت انتقال همراه با تورم شتابان

۷۵ (۴-۵-۳) حالت تورم شتابان

۷۶ (۴-۵-۴) تراکم یا بدون اثر

فصل پنجم : بررسی مدل‌های نظری تعیین اثر تورمی مالیات بر ارزش افزوده

۸۰ (۵-۱) مالیات مضاعف

۸۵ (۵-۲) تعیین درجه اثر مالیات مضاعف

۸۸ (۵-۳) تحلیل‌های ساده مالیات مضاعف

۸۸ (۵-۳-۱) انتقال بار مالیات در تولید - توزیع یک مرحله‌ای

۹۱ (۵-۳-۲) مالیات مضاعف در تولید - توزیع چند مرحله‌ای

۹۳ (۵-۴) تخمین درجه انتقال بار مالیات مضاعف

۹۴	۵-۵) اثرات قیمتی مالیات بر ارزش افزوده
۹۵	۵-۵-۱) واکنش عرضه
۹۵	۵-۵-۲) وزنهای ثابت در طول زمان در یک شاخص
۹۶	۵-۶) پیش بینی تغییر در شاخص قیمت مصرف کننده (CPI) در صورت جایگزینی VAT با مالیات بر فروش
۹۶	۵-۷) پیش بینی اثر تورمی VAT با استفاده از جدول داده - ستانده
فصل ششم : برآورد اثر تورمی اجرای مالیات بر ارزش افزوده در اقتصاد ایران	
۱۰۱	۶-۱-) نگاهی اجمالی به مالیات بر مصرف و فروش در ایران
۱۰۶	۶-۲) معافیت کالاها و خدمات در سیستم VAT
۱۰۹	۶-۳) نرخ مالیات بر ارزش افزوده
۱۱۱	۶-۴) شرحی بر داده های آماری
	۶-۵) پیش بینی اثر جایگزینی VAT بجای مالیات های موجود بر شاخص
۱۱۴	بهای کالاها و خدمات مصرفی
۱۱۹	جمع بندی و نتیجه گیری
۱۲۴	فهرست منابع

پیشگفتار

یک سیاست برای افزایش در آمد مالیاتی دولتها، تغییر در ساختار مالیاتها و یا معرفی مالیاتهای جدید است. این سیاست اگرچه از جهت اجرا بسیار مشکل است اما اگر بتوان آن را بکار برد، بسیار موثر خواهد بود. تغییر در ساختار مالیاتها نیازمند کنار گذاشتن سیستم مالیاتی قدیم و جایگزینی آن توسط سیستم مالیاتی جدید است.

یکی از سیستمهای مالیاتی جدید که در چند دهه اخیر بسیار مورد توجه کشورها قرار گرفته است، مالیات بر ارزش افزوده می باشد این مالیات همانطور که از اسم آن بر می آید از ارزش افزوده بنگاهها در مراحل مختلف زنجیره تولید به توزیع اخذ می شود. این مالیات می تواند کلیه فعالیتهای اقتصادی را شامل شده و تمام مراحل زنجیره تولید -توزیع را در بر گیرد. از این رو دارای پایه ی مالیاتی بسیار وسیعی می باشد که می تواند منبع قابل اطمینانی برای درآمد دولتها باشد. قدرت درآمد زایی این مالیات به آن اعتباری بعنوان ماشینی پول ساز برای دولتها داده است. این مالیات اگر بطور کارآ اجرا شود یک حالت خود اجرایی خواهد داشت، بطوریکه فروشنده ی کالا یا خدمت بعنوان نماینده ی دولت، این مالیات را اخذ می نماید و بنابراین نسبت به سایر مالیاتها هزینه های اجرایی کمتری خواهد داشت.

علیرغم مزایای بسیار این مالیات همانند قدرت درآمد زدایی بالا، هزینه های اجرایی کم، کاهش انگیزه فرار مالیاتی، خنثی بودن و ...، وجود یک سری معایب و مشکلات در این مالیات باعث شده است که برخی از کشورها در اجرای این مالیات تردید نمایند.

یکی از نگرانیهای عمده ی اغلب کشورهایی که قصد بکارگیری این مالیات را دارند، تاثیر بالقوه این مالیات بر تورم است. و این امر باعث شده است که ملاحظه ی اولیه ی کشورها در بکارگیری مالیات بر

ارزش افزوده مسئله‌ی اثر تورمی باشد. از معایب دیگر این مالیات تأثیر منفی بر توزیع درآمد و مشکلات اجرایی آن بویژه در کشورهای در حال توسعه می‌باشد.

بنابراین قبل از بکارگیری این مالیات در اقتصاد کشور، باید اثرات و تبعات اقتصادی آن به دقت مورد بررسی قرار گیرد، تا در صورت لزوم سیاست‌هایی در جهت تحدید اثرات منفی و تقویت اثرات مثبت اعمال شود. تحقیق حاضر یکی از اثرات مهم و قابل توجه مالیات بر ارزش افزوده (یعنی اثر تورمی) را مورد بررسی قرار می‌دهد.

مقدمه